

‘De vrouwen beginnen in opstand te komen tegen de broodrijen’

In november 1916 kwam Arno Dosch-Fleurot, een door de wol geverfde journalist die werkzaam was voor een populaire Amerikaanse krant – de New Yorkse *World* –, rechtstreeks vanaf zijn zware klus bij de Slag om Verdun in Petrograd aan.* Hij stamde uit een voorname familie uit Portland en had aan Harvard rechten gestudeerd, maar was overgestapt naar de journalistiek en had al vanaf augustus 1914 als oorlogsverslaggever gewerkt toen zijn redacteur in New York hem een in zijn ogen ideale opdracht gaf: ‘Ik neem aan dat je graag naar Rusland zou gaan.’¹ Maar in het door oorlog verscheurde Europa was het niet gemakkelijk om daar te komen. Fleurot had eerst het Kanaal naar Engeland moeten oversteken om een boot van Newcastle naar Bergen te pakken. Daarna had hij een lange treinreis door Noorwegen en Zweden gemaakt, en was vervolgens noordwaarts gereisd naar de Finse controlepost in Torneo, waar hij hoorndol was geworden van het gesteggel met de douane over het ‘doorlaten van zijn typemachine zonder invoerrechten te betalen’. Toen hij op de trein stapte naar het Finlandstation in Petrograd had de douanebeambte geprobeerd zijn enthousiasme te temperen: ‘Ik weet dat jullie kranten van sensatie houden, maar ik ben bang dat je die in Rusland niet zult vinden,’ zei hij. Fleurot verwachtte dat zijn opdracht een week of twaalf zou duren; hij zou uiteindelijk meer dan twee jaar in Rusland blijven.²

Hoewel hij van tevoren getelegrafeerd had en een kamer had geboekt

* Dosch-Fleurot was de zoon van een Duitse immigrant in Oregon. Tijdens de oorlog had hij de naam van zijn Franse moeder, Fleurot, aangenomen om problemen te voorkomen wanneer hij als journalist aan het westelijke front werkte.

in Hotel de France, bleek dat bij aankomst vol te zitten. Ze boden hem de biljarttafel als slaappleaats aan. Die was, naar hij zich herinnerde, erg hard 'en geschikter voor reflectie dan voor slaap'.³ Na twee jaar aan het westelijk front vond hij het spannend om in Rusland te zijn, maar het land was maagdelijk terrein voor hem en hij was behept met alle gebruikelijke vooroordelen:

Ik ging na wat voor beeld ik van Rusland had en concludeerde dat ik een armoedig beeld had door het lezen van *Misdaad en straf* van Dostojevski, een tragisch beeld door het zien van *Opstanding* van Tolstoj, en een gruwelijk beeld door het lezen van *Darkest Siberia* van George Kennon.* Ik dacht voor het eerst in jaren aan de verhalen die een kindermisje van Finse komaf ons kinderen vroeger vertelde, over wrede tsaren die vergiftigd werden met appels, over *bojaren* die hun slaven voor de wolven gooieden... ik had een mengelmoes aan beelden van Nihilisten met bommen, corrupte ambtenaren, Rode Zondagen, wrede kozakken.⁴

Fleurot realiseerde zich hoe 'ontzettend weinig' hij en zijn Amerikaanse landgenoten van de Russische situatie af wisten of begrepen, en liet zich al snel informeren door Ludovic Naudeau, een correspondent voor *Le Temps*, wiens berichtgeving vanaf het Russische front veel indruk op hem had gemaakt. Naudeau nam Fleurot mee naar het chique restaurant Constant voor een maaltijd van gerookte zalm en kaviaar, en waarschuwde hem dat 'iedere man van de pen op dezelfde manier getroffen wordt door Rusland':

Je raakt betoverd. Je beseft dat je in een andere wereld bent en je hebt het gevoel dat je die niet alleen moet begrijpen, maar ook op papier moet zetten... pas wanneer je hier zo lang bent dat je zelf een halve Rus bent geworden, zul je genoeg over Rusland weten om het land ook maar enigszins te kunnen duiden, maar dan kun je er niemand meer iets over vertellen... Je zult de neiging hebben om Rusland met andere landen te vergelijken. Doe het niet.⁵

* Kennon (1845-1924) was een opmerkelijke Amerikaanse reiziger en onderzoeker die een heleboel verhandelingen over het Russische strafstelsel in Siberië heeft geschreven.

Fleurot en Naudeau waren kort voor de revolutie bepaald niet de enige buitenlandse journalisten in Petrograd. De artikelen van correspondent Guy Beringer van Reuters, en die van Walter Whiffen en Roger Lewis van Associated Press verschenen in diverse westerse kranten, en daarnaast was er nog een gevestigde kliek van voornamelijk Britse verslaggevers in de stad: Hamilton Fyfe voor de *Daily Mail*, Harold Williams, een Nieuw-Zeelander die schreef voor de *Daily Chronicle*^{*}, Arthur Ransome van de *Daily News* en de *Observer*, en Robert Wilton van *The Times*, die allemaal regelmatig stukken instuurden, zij het meestal zonder naamsvermelding^{**}. Fleurot kreeg al snel gezelschap van zijn landgenoten Florence Harper – de eerste vrouwelijke Amerikaanse journalist in Petrograd – en maatje fotograaf Donald Thompson, die allebei voor het tijdschrift *Leslie’s Weekly* werkten.

De onuitputtelijke Thompson uit Topeka, Kansas, was 1,65 meter lang, schriel maar pittig, en befaamd om zijn eeuwige rijbroek, zijn platte pet, de Colt aan zijn riem en de camera die hij altijd bij zich had. Hij had acht keer geprobeerd als oorlogsfotograaf naar het westelijk front te gaan maar was telkens teruggestuurd door de legerautoriteiten, die zijn film of camera iedere keer in beslag namen. Uiteindelijk lukte het hem om aan het front in Bergen, Verdun en aan de Somme te filmen en zijn films naar Londen of New York te smokkelen. In december 1916 was hij samen met Harper naar Rusland gegaan nadat hij een tip had gekregen dat ‘ze daar onrust verwachten’, en hij had de bijkomende opdracht om beeldmateriaal voor Paramount te filmen.⁶

Net als veel Amerikanen die voor het eerst in Rusland kwamen, waren Thompson, Harper, Fleurot en anderen na hen ‘Petrograd komen binnenstormen met dat alles overwinnende, alwetende Amerikaanse optimisme’. Maar ‘langzaam maar zeker zou hun stemming gedrukt worden door het weer, de melancholie van de Russen en de ernst van alles onder de zon’.⁷ Om in Petrograd te komen, hadden Harper en Thompson gekozen voor de alternatieve route naar Rusland die destijds voorhanden was: met een

* Williams’ reportages werden via een perssyndicaat ook verkocht aan de *Daily Telegraph* en de *New York Times*.

** Bij veel nieuwsberichten werd simpelweg vermeld ‘van onze correspondent in Petrograd’ – of iets dergelijks – en het is soms moeilijk om berichten van Britse en Amerikaanse journalisten uit de tijd van de revolutie aan iemand toe te schrijven.

boot over de Stille Oceaan naar Japan en van daaruit naar Mantsjoerije, waar ze op de Transsiberië Express waren gestapt. Toen ze met Thompsons lijvige camera's en statief, en Harpers dure en grotendeels ongeschikte garderobe bij de trein aankwamen, stelde Thompspon geamuseerd vast dat 'Florence Harper vanwege haar extra bagage zes extra treinkaartjes moest kopen'.⁸ Toen ze op 13 februari 1917 om een uur 's nachts in Petrograd arriveerden, gingen ze naar hét baken voor alle buitenlandse bezoekers – Hotel Astoria – waar ze te horen kregen dat er geen kamers vrij waren. Na veel vleierij kreeg Harper 'een kamertje dat zo klein was dat mijn handbagage er niet eens in paste'.⁹ Maar Thompson moest die eerste nacht in een zware sneeuwbuï door de straten dolen tot hij een goedkoop derderangs hotel had gevonden.

Het was in die tijd buitengewoon moeilijk om onderdak te vinden in de stad. De Amerikaanse speciaal attaché James Houghteling schreef: 'Alle hotels zitten propvol en een huurhuis of appartement staat nooit 24 uur leeg. Hotelgasten slapen in de eetzaal en gangen, en je kunt voor negen uur 's ochtends of na negen uur 's avonds niet in bad omdat in elke badkamer wel een ongelukkige is ondergebracht.' Na zijn aankomst in januari schreef hij dat zijn eigen hotel stonk 'als een derderangs pension in Chicago'.¹⁰

Het hopeloze tekort aan kamers in de hoofdstad was voor een groot deel te wijten aan het Duitse dreigement van half januari, dat het land met zijn onderzeeboten ook neutrale schepen zonder waarschuwing vooraf zou torpederen; er voeren geen passagiers- of vrachtschepen vanuit de grote terminals in Noorwegen en Zweden naar Rusland, waardoor veel buitenlandse onderdanen en reizigers vastzaten in Petrograd. 'Er zitten hier honderden mensen te wachten tot ze weg kunnen, en nog eens honderden in Zweden en Noorwegen,' schreef de Schotse verpleegster Ethel Moir.¹¹ Zij kwam met haar collega Liliás Grant in januari vanaf het Roemeense front in Petrograd aan en kwam vanuit de trein in een 'grote, hoge sneeuwbank' terecht, waarna de twee met hun plunjekzak veel moeite hadden om een *drosjki** te krijgen en toen voor slechts één nacht onderdak wisten te vinden in een hotel waar ze op de grond

* Een *drosjki* was een tweewielig huurrijtuig, het Russische equivalent van een Engelse *hansom cab*.

moesten slapen.¹² Na een vruchteloze zoektocht de volgende dag, deden ze in de Engelse kerk een beroep op de eerwaarde Lombard, die kamers voor hen wist te regelen in het British Nursing Home van de kolonie. Het was na de ontberingen van de veldhospitelen heerlijk om de avond door te brengen met Lombard en te genieten van ‘een echt Engels vuur, comfortabele fauteuils en warme toast met boter’. Dat was een ‘ongekende luxe’, net als de ervaring om weer ‘in een echt bed tussen lakens’ te slapen. Maar ze maakten zich zorgen over hun reis naar huis. ‘Je komt Rusland gemakkelijker in dan uit!’ schreef Moir. ‘En zo te horen wordt het nog moeilijker: er gaan overal geruchten over een revolutie, je hoort het van alle kanten.’¹³

Terwijl Moir en Grant wachtten tot ze de stad konden verlaten en naar het Verenigd Koninkrijk konden terugkeren, brachten ze een bezoek aan Lady Georgina Buchanan en haar dochter Meriel, en hoorden verhalen over de hulp die in Petrograd door de onvermoeibare leden van de Britse kolonie werd verleend, vooral nu duizenden mensen op de vlucht waren voor de gevechten in hun Oost-Europese thuislanden. Ze stroomden het Warschaustation binnen nadat ze dagenlang in overvolle goederenwagons hadden gezeten, en werden van daaruit naar smerige, tijdelijke houten barakken in de buurt gestuurd. Die waren nauwelijks beter dan schuren, met drie- of vierdubbele rijen stapelbedden waar twee- tot driehonderd mensen verbleven. Andere vluchtelingen zochten beschutting in de tochtige open loods die het station zelf was. Ze sliepen op de koude stenen vloer of klommen in lege vrachtwagens en goederenwagons. Sommigen werden ondergebracht in vochtige kelders zonder ramen. Ziektes tierden welig, vooral mazelen en roodvonk. Overal waar je keek lagen vluchtelingen, ‘de hele dag, met grote, uitdrukingsloze ogen, half verdoofd, in de ondraaglijke stank’.¹⁴

De aanblik van zoveel meelijwekkende kinderen die niet genoeg kleren en vaak geen schoenen hadden, en die vergeven waren van de luizen, had onder de expats een golf van liefdadigheidswerk op gang gebracht. Twee keer per dag stonden de vluchtelingen in de rij voor de voedselpost die voor hen was opgericht, rillend in hun lompen en wachtend op het kopen plaatje dat hen recht gaf op een stuk zwartbrood en een kom Engelse pap, ‘uitgedeeld door de bedrijvige dames van de Britse kolonie’ onder het toezien oog – zoals altijd – van de gevreesde Lady Buchanan.¹⁵ De kleren

en schoenen die aan de vluchtelingen werden gedoneerd, werden op de Britse ambassade uitgezocht door weer andere groepen vrijwilligsters die zij ook had geworven; het vertrek dat daarvoor werd gebruikt 'leek op een oude voddenmarkt,' herinnerde haar dochter Meriel zich.¹⁶ Omdat Lady Buchanan niet genoeg voldoening vond in haar werk op de ambassade en bij de voedselpost was ze daarnaast beschermvrouwe van een kraamkliniek voor Poolse vluchtelingen in Petrograd, die was opgezet door de Millicent Fawcett Medical Unit met aanzienlijke steun van het Tatjana Vluchtelingencomité, genoemd naar de tweede dochter van de tsaar, die daarvan de erevoorzitster was.

Lady Buchanan was de zelfbenoemde *grande dame* van het oorlogswerk van de kolonie en was daarom wat geïrriteerd toen een rivaal, in de gedaante van de kleine, frêle maar pittige Lady Muriel Paget, haar domein binnendrong. Lady Muriel, die een hartstochtelijk filantrope was en negen jaar lang gaarkeukens had gerund in de arme wijken van Londen, stamde net als de vrouw van de ambassadeur uit de hogere regionen van de aristocratie: ze was de dochter van de Earl of Winchilsea en getrouwd met een baronet.¹⁷ Omdat ze over het schrikbarende aantal slachtoffers binnen het Russische leger aan het oostfront had gehoord, had Lady Muriel een verzameling deftige medestanders, onder wie Alexandra, de koningin-moeder, op de been gebracht voor een Anglo-Russisch ziekenhuis dat onder auspiciën van het Rode Kruis in Rusland zou moeten worden gesticht.¹⁸ Als belangrijkste initiatiefneemster voerde ze het team aan van chirurgen, internisten en verpleeghulpen, en nog eens twintig geschoolde en tien vrijwillige (VAD) verpleegkundigen; ze had daarnaast plannen om in Rusland drie veldhospitalen in te richten. Dankzij donaties van het Britse volk bood het ziekenhuis bedden voor honderdtachtig gewonde Russische soldaten, of tweehonderd als het personeel de bedden dichter bij elkaar schoof. Het was aan de overredingskracht van Sir George Buchanan te danken dat het, zolang de oorlog duurde, gevestigd mocht worden in het neobarokke paleis van grootvorst Dimitri Pavlovitsj.

Dat paleis, gelegen op de Nevski nummer 41, op de hoek van de Anitsjkovbrug tegenover het paleis van de keizerin-douairière aan de Fontankarivier, was een elegant, donkerroze gepleisterd gebouw met roomkleurige pilasters en sierlijsten, maar voor de huisvesting van een zie-

kenhuis niet erg geschikt.* De riolering was primitief en sanitair ontbrak volledig.¹⁹ Stromend water, baden en toiletten moesten in allerijl worden aangelegd, en de imposante vergulde concertzaal en twee aaneengesloten grote ontvangstkamers werden tot ziekenzalen omgebouwd. Een operatiekamer, een röntgenafdeling, een laboratorium en sterilisatieruimtes werden in andere, afzonderlijke kamers gecreëerd. Over de prachtige parketvloeren werd linoleum gelegd en het tapijtwerk, de damasten wandkleden en de cherubijnen van pleisterwerk werden afgedekt met triplex.

Het bescheiden British Colony Hospital van Lady Buchanan op het Pokrovski-eiland, met zijn tweeënveertig bedden voor soldaten en acht voor officieren, werd zonder meer overschaduwd door het statigere en beter gefinancierde nieuwe Anglo-Russische ziekenhuis, waar boven de voordeur trots de Britse vlag werd gehesen.^{20**} Op 18 januari 1916 werd het officieel geopend door de keizerin-douairière en de twee oudste dochters van de tsaar, Olga en Tatjana, in aanwezigheid van de Buchanans en verschillende grootvorstinnen en -hertogen. Ofschoon Lady Buchanan, in bont gehuld en met een grote hoed op, wel geposeerd had voor de obligate groepsfoto, had ze haar verontwaardiging niet onder stoelen of banken gestoken: ‘Ik heb geen bemoeienis met het Anglo-Russische ziekenhuis omdat Lady Muriel Paget me er angstvallig buiten heeft gehouden,’ klaagde ze tegenover haar schoonzuster.²¹ Dat kwam eigenlijk wel goed uit, want Lady Georgina werd volledig in beslag genomen door haar eigen liefdadigheidswerk, dat zelfs de organisatie behelsde van een benefietvoorstelling in februari van *Lady Huntworth’s Experiment* door Mrs. Waller’s Company, een gezelschap uit Londen dat door Europa toerde en de hele opbrengst besteedde aan de aanschaf van ‘warme kleding voor de Russische soldaten’.²²

* De geschoolde verpleegkundigen waren verpleegsters van het Rode Kruis, vooral uit het Sint-Thomasziekenhuis en het Sint-Bartholomeusziekenhuis in Londen.

** Het was in de achttiende eeuw gebouwd onder de naam Beloselski-Belozerski-paleis, werd in de negentiende eeuw verbouwd en in 1883 aangekocht door groot-hertog Sergej en zijn vrouw Ella, de zuster van de keizerin. Nadat de groothertog in 1905 was vermoord, ging zijn vrouw in het klooster en schonk het paleis aan Dimitri Pavlovitsj, die op de begane grond zijn eigen particuliere vertrekken aanhield. Hij en Felix Joesoepov zochten daar, buiten zinnen en met bloed overdekt, hun toevlucht nadat ze Raspoetin hadden vermoord.

Lady Georgina was die winter alomtegenwoordig: niet alleen in de werkkamer op de ambassade en de voedselpost voor vluchtelingen, maar ook bij het uitzoeken van ziekenhuisvoorraden in een depot van het Rode Kruis en de hulp aan teruggekeerde ontsnapte Russische krijgsgevangenen. 'Ik heb aan bijna drieduizend krijgsgevangenen overhemden, sokken, tabak etc. gegeven, en kleding voor hun vrouwen en kinderen. Ze schrijven me zulke mooie bedankbrieven,' schreef ze in een brief naar huis. Maar begin 1917 klaagde ze dat ze 'nooit eens even kan gaan zitten en niet eens hoeft te denken aan het lezen van een boek of dat soort luxe'. Haar ziekenhuis was vol. Een bed bleef nooit langer dan een dag leeg. 'Ze bellen elke dag om te vragen of we er niet meer kunnen opnemen... er begint een tekort te ontstaan aan alles.'²³ Ook het Anglo-Russische ziekenhuis werd overstelpt. Na de opening zat het al snel overvol met ernstige gevallen, vaak met vreselijk zwerende wonden. Die waren over het algemeen het gevolg van gasgangreen, de gesel – zo stelde dokter Geoffrey Jefferson vast – van het Russische front. De etterende wonden stonken verschrikkelijk, want veel slachtoffers hadden er vier of vijf dagen over gedaan om van het front naar Petrograd te worden gebracht. Maar het was veel te koud om de ramen langer dan een paar minuten open te zetten en frisse lucht binnen te laten.²⁴

Dorothy Seymour, een vrijwilligster die nog maar pas als verpleegster vanaf het westfront naar het Anglo-Russische ziekenhuis was overgeplaatst, vond Petrograd bij aankomst nogal verwarrend. De stad 'stonk, was heel groot en helemaal niet oorlogsachtig, in tegenstelling tot Londen'.²⁵ De oorlog leek misschien ver weg, maar de verhoogde sociale spanning die ze er aantrof niet. 'De politiek is hier heel boeiend, maar moeilijk te bevatten, het is zo'n vreselijke warboel,' schreef ze aan haar moeder. Maar ze boften: 'Omdat we van het Rode Kruis zijn, krijgen we heel goed te eten.' Ze hadden zelfs de luxe van 'een gevulde warmwaterkruik 's nachts en warm water 's ochtends'.²⁶ Omdat ze de dochter was van een generaal en de kleindochter van een opperadmiraal, en daarnaast een eervolle positie had als hofdame van prinses Christian*, beschikte Dorothy over buitengewoon goede connecties. Maar ze was niet onder de indruk van de

* De dochter van koningin Victoria, prinses Helena, was getrouwd met prins Christian van Sleeswijk-Holstein.

ambassadrice: ‘Lady G.B. is erg kieskeurig in de mensen die ze ontvangt en heeft een dodelijk saai huisgezin, dus niemand schenkt veel aandacht aan haar,’ vertelde ze haar moeder. Kennelijk trok de snobistische Lady Buchanan ‘de grens bij vrijwilligsters’ als ze mensen op de thee uitnodigde, dus legde Seymour haar eigen contacten in de sociale kringen van Petrograd en ging ze naar het ballet en naar de opera om Sjaljapin *Boris Godoenov* te horen zingen. Bovendien ging ze haast elke avond uit eten met Britse attachés van het leger en de marine – waarbij ze verrast opmerkte dat in oorlogstijd ‘geen enkele man in Petrograd zich omkleedt voor het diner’. Ze prees zich gelukkig dat haar werk in de verbandkamer van het ziekenhuis ‘licht’ was. Russisch leren was weliswaar een hele opgave, maar voor veel vrijwilligsters, die hun Engelse Cross & Blackwell-jam misten, kleine, slechte woonruimtes moesten delen, en geen mensen mochten verplegen maar uren bezig waren met het maken van verband in het ziekenhuis in het Winterpaleis, was Petrograd een regelrechte beproeving.²⁷

Seymours achttienjarige collega Enid Stoker* had het niet gemakkelijk. Ze was ontsteld over het vele leed van de gewonden, een ontsteltenis die werd geëvenaard door een al even grote bewondering voor hun gelatenheid *in extremis* en hun eenvoudige boerengeloof dat tot uitdrukking kwam in de vele gebeden voor de iconen die in de ziekenzalen hingen. Ze zongen veel, speelden op de balalaika en gaven blijk van een kinderlijke dankbaarheid die haar ontroerde, maar hun verhalen waren soms hartverscheurend.²⁸ Ze herinnerde zich een jonge soldaat, Vasili uit Siberië, wiens beide benen geamputeerd waren. Op een dag lag hij op bed met zijn stompen op een kussen ‘toen een oude boer de ziekenzaal binnenkwam. Hij had god weet hoe lang gereisd, bijna 1500 kilometer, om zijn zoon te zien,’ herinnerde Stoker zich. Maar zodra hij hem zag, begon hij te schreeuwen terwijl ‘de tranen hem over de wangen stroomden’. Stoker was verbijsterd toen ze van haar tolk hoorde dat de oude man de jongen vervloekte:

Waarom was hij niet gesneuveld? Dan hadden ze tenminste een kleine uitkering gekregen. Moest je hem nu zien, een ellendige last. Hoe kon hij ooit nog op de boerderij werken? Alleen maar een nutteloze extra mond om te voeden, en ze kwamen toch al bijna om van de honger.²⁹

* Enid was een nicht van Bram Stoker, schrijver van *Dracula*.

In Rusland waren intussen meer dan 20.000 gerepatrieerde soldaten die ledematen misten. Dorothy Seymour nam zulke mannen – ‘de invaliden’ – graag in een drosjki mee uit rijden door het besneeuwde Petrograd en trakteerde ze op thee.³⁰ Sommigen waren hun dorp nooit uit geweest voordat ze werden gerekruteerd en hadden na een maandenlang verblijf in het ziekenhuis nog niets van de hoofdstad gezien. Dit was beter dan de hele dag verband rollen. Tot Lady Buchanans grote ergernis ontving Seymour – dankzij haar positie aan het Britse hof bij de tante van de tsarina, prinses Helena – een persoonlijke uitnodiging om de tsarina een bezoek te brengen in Tsarskoje Selo. Hoe kon ze nee zeggen tegen de kans een vrouw te ontmoeten die druk bezig was ‘geschiedenis te schrijven, een geschiedenis die in de toekomst een grote rol zal spelen’?³¹ Die woorden waren profetischer dan Seymour zich op dat moment kon voorstellen.

In januari 1917 raakte iedereen in het ziekenhuis uitgeput door de Petrogradse winter. Lady Pagets plaatsvervangster, Lady Sybil Grey* (eveneens een aristocrate met goede connecties, en de dochter van een voormalige gouverneur-generaal van Canada) kon slecht tegen de kou.³² ‘De zon schijnt niet, zoals in Canada,’ schreef ze in haar dagboek. ‘Als mensen zoals wij onze kamer al haast niet warmer krijgen dan 10 graden, hoe moet het dan voor de armen zijn?’ Toch beschikte de stad nog altijd over een spectaculaire schoonheid: de Izaäkkathedraal, die vanuit het ziekenhuis te zien was, ‘is helemaal met sneeuw bedekt en dat is schitterend: de zuilen en dergelijke, die eruitzien als wit albast, de bronzen standbeelden tegen een witte achtergrond, het geheel bekroond met een gouden koepel. In de twee prachtige, slanke, elegante gouden torenspitsen weerkaast elk straalje zonneschijn dat we hier krijgen.’³³ Ondanks alle ontberingen moest Grey, net als andere verpleegsters in het ziekenhuis, toch ook erkennen dat de stad iets opbeurends had: ‘Ik zou voor geen goud niet in Rusland willen zijn.’ Ze was ervan overtuigd dat de recente moord op Ras-

* Een ‘hele innemende en gevoelige vrouw, meer waard dan 17 Lady Muriels bij elkaar’, volgens chirurg Geoffrey Jefferson van het Anglo-Russische ziekenhuis. ‘Ze hadden hier allemaal genoeg van Lady M., want ze heeft zulke dwaze ideeën en is altijd gespist op een of andere nieuwe intrige.’ Het driemanschap Grey, Paget en Lady Georgina Buchanan zou maar een kort leven beschoren zijn, maar een verpleegster beschrijft hen als ‘geweldig, dapper, plichtsgetrouw en uitgesproken competitief’.

poetin het voorspel was van iets veel ingrijpenders. ‘Is het niet vreemd dat zaken van enorm gewicht en belang alleen kunnen worden volbracht door middel van intrige en moord?’ schreef ze naar huis, verwijzend naar de moord op Raspoetin door leden van de koninklijke familie: prins Felix Joesoepov en grootvorst Dimitri Pavlovitsj. ‘Kun je je voorstellen dat de Tecks, de Connaughts* et cetera, zoiets in Engeland zouden doen?’³⁴

Terwijl Seymour graag wilde blijven om te zien hoe het verderging, waren er elders in Petrograd Britse onderdanen, zoals de verpleegsters Grant en Moir, die niets liever wilden dan naar huis gaan. De Britse consul Arthur Woodhouse, die vlak bij het Mariinskitheaterkantoor hield aan het Theaterplein, was sinds het uitbreken van de oorlog druk bezig geweest om Britse onderdanen die overal in Rusland – van de Baltische Zee tot aan de Oeral – waren gestrand, te repatriëren. ‘Er was een hele stroom mensen die naar huis wilde, die met de vluchtelingen uit de door de Duitsers bezette gebieden er nog bij, zou uitgroeien tot een stortvloed,’ herinnerde zijn dochter Ella zich. Ze merkte daarbij op dat het veelal ging om ‘mensen die in de algehele opschudding hun baan waren kwijtgeraakt, zoals de honderden gouvernantes die overal in het land bij rijke families waren aangesteld. (...) Na jarenlang in het buitenland te hebben gewoond, kwamen die deerniswekkende vrouwen weer terug in hun oude land, maar velen van hen hadden niet echt een huis om naar terug te keren.’ Het was een treurige aanblik; ‘er kwamen er zoveel huilend bij ons, dat we ze de h.h.h.-klasse noemden (hulpeloos, hopeloos, hysterisch)’.³⁵

Gezien deze toenemende werklast en de voorspellingen van een opstanden zijnde maatschappelijke ineenstorting, verliep het ambassadeurwerk moeizaam. De eerste, bitterkoude dag van het Russische nieuwe jaar werd gevierd met een prachtige receptie voor tachtig leden van het diplomatieke korps in de balzaal van het Catharinapaleis in Tsarskoje Selo. De Amerikaanse ambassadeur Francis – en de negen leden van zijn staf – hadden de formele diplomatieke parafernalia van kniebroeken, gespschoenen en gevederde hoeden achterwege gelaten en gekozen voor een rokkostuum en een puntboord, maar de rest van het diplomatieke gezelschap reisde in vol ornaat met de speciaal beschikbaar gestelde ‘luxueuze’ trein.³⁶ Vervolgens

* Dat waren aristocratische families die allemaal nauwe banden hadden met de Britse koninklijke familie.